

ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ДЕРЖАВНИМ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Олександр Олександрович КОЗЛЕНКО,

*канд. юрид. наук, доцент
кафедри кримінально-правових
дисциплін інституту права та
безпеки Одеського державного
університету внутрішніх справ*

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України та запровадження правового режиму воєнного стану особливого значення набувають питання забезпечення законності, правопорядку та військової дисципліни. Воєнний стан супроводжується трансформацією суспільних відносин, зростанням психологічного навантаження на військовослужбовців, ускладненням соціально-економічних умов та появою додаткових криміногенних факторів, які можуть детермінувати вчинення кримінальних правопорушень у військовій сфері.

Проблематика здійснення індивідуально-профілактичного впливу щодо окремих категорій осіб, які характеризуються специфічним правовим статусом, особливостями соціального становища, професійної діяльності чи службових повноважень, традиційно належить до складних і багатоаспектних напрямів кримінологічних досліджень. Її належне наукове осмислення потребує комплексного підходу, що передбачає використання не лише кримінологічних знань, а й здобутків суміжних галузей науки, зокрема психології, соціології, педагогіки та правознавства.

Мета індивідуально-профілактичного запобігання — виявлення осіб із підвищеною схильністю до девіантної поведінки та джерел негативного впливу, корекція поведінкових установок із трансформацією девіації у правослухняність, формування позитивного соціального впливу на особу та її оточення.

Ознаки індивідуально-профілактичного запобігання: інституційна визначеність (реалізація спеціально уповноваженими суб'єктами); індивідуалізований характер

впливу; орієнтація на осіб групи ризику; прогностичність кримінальної поведінки; плановість превентивних заходів; наявність механізмів контролю, фіксації та документування результатів.

Суб'єктна структура охоплює систему правоохоронних та правозастосовних органів (Державне бюро розслідувань, Національна поліція України, Військова служба правопорядку у Збройних Силах України, органи прокуратури, судові інституції, органи юстиції), а також наукові й освітні установи кримінологічного профілю.

Функціональний вимір діяльності Державного бюро розслідувань полягає у виявленні детермінант злочинності, аналіз криміногенних факторів, розроблення превентивних рекомендацій щодо мінімізації їх впливу на вчинення кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби.

Емпіричні результати індивідуально-профілактичного рівня являють собою інформаційну базу спеціально-кримінологічного запобігання.

Проведене дослідження дозволило констатувати, що індивідуально-профілактичне запобігання кримінальним правопорушенням у військовій сфері ґрунтується на системі криміногенних детермінант, які зумовляють необхідність цілеспрямованого превентивного впливу. До таких передумов належать: наявність попереднього досвіду правопорушної або аморальної поведінки; деформація ціннісних орієнтацій, недостатній рівень соціалізації та правової свідомості; психічні розлади різного характеру, здатні формувати криміногенну поведінку; несприятливі умови первинної соціалізації (неповна сім'я, асоціальне або девіантне середовище виховання, перебування у спеціалізованих інституціях); а також складні життєві обставини, пов'язані з матеріально-побутовими та соціальними труднощами [2, с. 19].

Узагальнення кримінологічних та юридико-психологічних підходів дає підстави визначати об'єкт індивідуально-профілактичного впливу як комплексну характеристику особи та її соціального оточення. До нього належать спосіб життя і поведінкові практики особи, її індивідуально-психологічні та психофізіологічні особливості, що мають кримінологічне значення, соціальне середовище формування (сім'я, навчання,

праця, дозволя, неформальні групи, у тому числі з антисоціальною спрямованістю), а також тривалі несприятливі життєві ситуації криміногенного характеру [1, с. 7].

У системі заходів кримінологічного запобігання індивідуально-профілактичний вплив посідає особливе місце, оскільки виступає ключовим інструментом реалізації превентивної функції щодо особи потенційного правопорушника. Його сутність полягає у цілеспрямованій корекції ціннісно-орієнтаційної сфери, формуванні правослужняної поведінки та недопущенні реалізації кримінально-протиправних намірів [3, с. 76].

Структурно індивідуально-профілактичне запобігання реалізується через взаємопов'язані форми: індивідуальну профілактику, індивідуальне відвернення та індивідуальне припинення кримінально-протиправної діяльності. Його зміст полягає у випередженні криміногенних процесів, обмеженні їх поширення, усуненні або нейтралізації негативного впливу детермінант злочинності.

Функціональна класифікація заходів індивідуальної профілактики охоплює: профілактику випередження (виявлення та усунення криміногенних детермінант уповноваженими суб'єктами); профілактику обмеження (стримування поширення криміногенних явищ і формування девіантних моделей поведінки); профілактику усунення (нейтралізацію або мінімізацію негативних соціальних процесів); профілактику захисту (ліквідацію умов, що безпосередньо сприяють виникненню кримінальних проявів).

У діяльності Державного бюро розслідувань індивідуально-профілактичне запобігання в умовах воєнного стану реалізується через систему взаємопов'язаних заходів: переконання (формування установки на відмову від девіантної поведінки); соціальної допомоги (сприяння соціальній адаптації, професійному розвитку та покращенню соціально-побутових умов); обмежувального впливу (профілактичний контроль за місцем служби та проживання); а також заходів примусового характеру, що застосовуються в межах кримінально-правового та дисциплінарного регулювання.

Проведене дослідження дає підстави для висновку, що індивідуально-профілактичне запобігання кримінальним правопорушенням у військовій сфері становить самостійний і

надзвичайно важливий напрям кримінологічної діяльності Державного бюро розслідувань в умовах воєнного стану. Його сутність полягає у своєчасному виявленні осіб, схильних до кримінально-протиправної поведінки, встановленні криміногенних чинників, які детермінують таку поведінку, та здійсненні цілеспрямованого коригувального впливу на особу і її найближче соціальне середовище.

Список використаних джерел:

1. Віденєєв І. О. Типи акцентуацій характеру в структурі нормативної та протиправної поведінки: автореф. ... дис. канд. юрид. наук. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 1998. 17 с.
2. Shkuta, Oleh, Tarasenko, Oleksandr, Shvets, Dmytro. Legal Regulation of Access to Justice in Cases Related to the Protection of the Rights of Military Officers and Conscript During the Conditions of Martial State in Ukraine. *Law of Justice Journal*. 38 (2). 2024. 6-21. DOI: 10.5335/rjd.v38i2.15920
3. Shkuta O.O. Crimes in the Military Sphere: Reasons and Conditions (Злочини у сфері: причини та умови). *European Reforms Bulletin* №2, 2020. с. 74-77. <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1845/1/74-77.pdf>